

Shlomo Sand: La Fin de l'intellectuel français? De Zola à Houellebecq

Do francouzštiny přeložil z hebrejštiny Michel Bilis.

Paris, La Découverte 2016. 275 s.

Další kniha izraelského historika, profesora na univerzitě v Tel Avivu, potvrzuje jeho pověst *enfant terrible* soudobé západní (rozuměj: západoevropské a izraelské) historiografie. Její provokativní titul *Konec francouzského intelektuála? Od Zoly k Houellebecqovi* naznačuje, že se autor chce vyrovnat s určitým intelektuálním fenoménem, spojovaným snad právem především s francouzským kulturním a civilizačním prostředím. Autor se považuje především za historika, svou knihu proto pojal jako osobitě historickou. Snad bychom ji hned na úvod této krátké anotace mohli označit za velmi svěbytnou historicko-sociologickou analýzu historie i současného stavu těch, jež byli, jsou a přejí si být označováni za *angažované* intelektuály.

Na knihu upozorňujeme na stránkách Filosofického časopisu zejména proto, že musí zaujmout chtě nechtě každého, kdo se z jakýchkoliv důvodů zajímá o dějiny moderní filosofie vůbec, té francouzské pak zvláště. Mnozí ze známých i méně známých francouzských intelektuálů vynikli a prosadili se jako spisovatelé. Mnozí byli ovšem rovněž filosofové (jako např. Jean-Paul Sartre nebo Simone de Beauvoirová) nebo k filosofii tíhli a cítili se jí inspirováni (jako např. Albert Camus nebo Julien Benda), další pak po celý svůj aktivní život spojovali obojí – literární nebo publicistickou tvorbu s profesionální výukou filosofie v rámci francouzského školství (např. Alain, vlastním jménem Émile Chartier). Byť jen z tohoto hlediska si kniha Shloma Sanda zaslouhuje více než jen povrchního povšimnutí. V čem je ovšem provokativní, proč se významně liší od běžně pojímaných dějin určitého kulturního jevu?

Pomineme-li osobitý přístup autora, jenž se vyznává ze svého dlouholetého obdivu, ale nakonec i kritického postoje k fenoménu, jakým byl a je francouzský *angažovaný* intelektuál, onen *mandarin* (v odkazu na román Simone de Beauvoirové), pak by měla být věnována pozornost především několika jeho zásadním závěrům.

Z nich vyniká především přesvědčivá historicko-sociologická analýza fenoménu francouzského angažovaného, tedy veřejně a často velmi vlivně působícího intelektuála, včetně jeho typické doby a prostředí. Téměř bez výjimky se jedná o Paříž, město nad Seinou jako kýžený cíl kariéry a vytoužené prostředí, v němž jedině se mohl a může intelektuál *angažovat*, ať už pocházel či pochází odkudkoliv: z vlastní, metropolitní Francie nebo z jejích zámořských teritorií, eventuálně z prostředí nacházejícího se úplně mimo Francii – což platí pro nemálo příslušníků této vrstvy, jež pocházejí buď zcela „odjinud“, nebo z rodin přistěhovalců. K tomuto prostředí se váže i ryze chronologické konstatování: angažovaný intelektuál je výtvozem až zcela moderní doby, bez ohledu na své významné předchůdce z doby vrcholného osvícenství (Voltaire, Diderota či Rousseaua). Proto tedy začíná Shlomo Sand své analýzy až Zolou, respektive Dreyfusovou aférou. Angažovaný intelektuál je dítkem i průvodcem moderní doby, evropské modernizace, moderního masového tisku – a v návaznosti na něj všech soudobých masmédií.

Zatímco však Zola a jeho bezprostřední i vzdálenější následovníci byli snad až do nedávné minulosti vedeni ideou pokroku v dosažitelné budoucnosti (často zaslepeně, což autor neváhá dokládat na velmi známých příkladech), přesvědčivým o oprávněnosti zápasu za lidská práva a sociální rovnost, proti antisemitismu atd., prostě bojem za lepší budoucnost, současní mediálně nejznámější představitelé veřejně se angažujících intelektuálů jsou dle Shloma Sanda pasejisty: bojí se budoucnosti a obracejí se k idealizované minulosti s heslem „Francie jen pro Francouze“. Toto tvrzení, vyslovované autorem nikoliv lehce a povrchně, nýbrž na základě velmi důkladných analýz, snad čtenáře zaujme nejvíce. Autorův soud nad Alainem Finkielkrautem, Michelelem Houellebecqem, Éricem Zemmourem a do jisté míry i nad Pascalem Brucknerem (všechna tato jména, snad až na Érica Zemmoura, český čtenář zná nebo může znát z překladů jejich děl) je zdrcující. Ústí v konstatování obsažené v titulu anotované publikace: francouzský angažovaný intelektuál skončil, protože dnes popírá to, co jeho velcí předchůdci s velkým nasazením nejen osobní odvahy, nýbrž i tvůrčího umu obhajovali. A svými postoji až nebezpečně připomíná ty jejich odpůrce, jejichž počet je rovněž značný a jež lze rovněž označovat za intelektuály – stojící ovšem na druhé straně pomyslné barikády, ať jimi byli třeba Maurras nebo Drieu de la Rochelle a další.

Petr Horák